

Odakle dolazimo? Ko smo? Kuda idemo?

Pol Gogen

Egzistencijalno pitanje koje je Pol Gogen postavio krajem devetnaestog veka, u svojoj dobrovoljnoj izolaciji na Tahitiju, poprima drugačiji obrt ukoliko ga postavimo iz konteksta socio-političkih dešavanja u Srbiji u poslednjih petnaestak godina. U današnje vreme, ovakva pitanja su izgubila nekadašnju metafizičku težinu i postala veoma konkretna i realna pitanja kolektivnog identiteta i identifikacije u mnogim zemljama koje su promenile dominantnu društvenu paradigmu, način proizvodnje, i ideologiju, posebno u postkomunističkom periodu tranzicije. S početkom tih procesa, društveni prostor ovih zemalja je preoblikovan, što je za rezultat imalo ozbiljna unutrašnja sukobljavanja i sučeljavanja građana sa novim sistemima vrednosti i modelom življenja. U slučaju bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kada su se srušili stari sistem vrednosti a i ideologija “bratstva i jedinstva”, bile su neminovne i promene po pitanju definisanja novih kohezivnih sila u društvu i stvaranja kolektivnog identiteta. Novoformirana oligarhija koja je došla na vlast u Srbiji, zloupotrebila je činjenicu da građani imaju potrebu da steknu novi identitet, da se identifikuju bilo sa političkim, nacionalnim, verskim ili drugim programima i ciljevima. U takvoj situaciji, kada je pitanje kolektivnog identiteta postalo zamagljeno i zbunjujuće za većinu građana, bilo je vrlo lako okrenuti se prenaplašenom nacionalnom identitetu i njegovom ponovnom prepoznavanju kao “starijeg” od onog susednih nacija. Dokaz za takvu tvrdnju se nalazio u bogatoj nacionalnoj istoriji, pa je proces recirkulisanja nacionalnih mitova, uglavnom iz srpske srednjovekovne imperije, počeo da snažno oblikuje javno mnjenje kroz sve medije. Istorija je tako “shvaćena kao aktivna snaga koja određuje korene nacija, pothranjuje konstitutivne mitove etničkih zajednica i pojačava nacionalne identitete”¹. Od svih srpskih državotvornih mitova, mit o Kosovu je najviše prisutan u oživljenim etnonacionalističkim pričama i fantazmima, i on ukazuje na “lazarevsko” opredeljenje za

carstvo nebesko kao ispravan put i odliku srpskog nacionalnog karaktera.² On se savršeno uklapa u mitsku, antiistorijsku percepciju vremena, gde se ono u večitim ciklusima ponovo vraća, za razliku od uobičajenog svatanja linearnog toka vremena u judeo-hrišćanskoj civilizaciji. Krajnja konsekvencija ovakvog govora oličena je u populističkim pričama poput one Božidara Vučurevića, vođe Srba iz Trebinja: “I mrtve smo postrojili da bismo sačuvali i odbranili dostojanstvo živima. Zato kod Srba istorija nije samo učiteljica života već i učiteljica smrti. Sveti Sava, Car Lazar, Njegoš, Karađorđe... i sada su sa nama, i opominju ko smo i što smo”³.

Posle političkih promena 5. oktobra 2000. došlo je do izvesnog perioda interregnuma i novih lomova po pitanju “velikih nacionalnih projekata” i pokušaja homogenizovanja građana i kreiranja novih modela identifikacije. Novostvoreno (proto)demokratsko društvo iniciralo je u javnom polju ideje da sve progresivne snage, pa i umetnici, treba aktivno da učestvuju u reformama i doprinesu svojom kreativnošću da se izgradi “bolje društvo”. Pa ipak, još uvek ima i problema u društvenoj sferi i načinu na koji se ona izgradnja i rekonstruiše. Već posustali entuzijazam nakon prvih godina promena otvorio je mnoge mogućnosti za dalje kritičko reflektovanje društvenih procesa, tako da je za razliku od direktno politički angažovane umetnosti koja je u trenutku sloma stare vlasti izgubila svoj *raison d'être*, polako počela da se javlja nova strategija koju odlikuje suptilan ironijski pristup i svest o potrebi reflektovanja društvenih procesa, svest o neophodnosti rada *in socius*. Konačno, iako je poslednjih godina paradigma mitskih fabula zamenjena mnogo pragmatičnijim modelima ponudjenim građanima za identifikovanje, konstantno stanje neizvesnosti i iščekivanje ostvarenja maglovitih ciljeva i dalje pasivizira pojedinca, držeći ga u stanju letargije, i sprečava da se aktivnije uključi u javnu sferu ili da se barem zapita: šta zapravo čekamo?

Zoran Erić

² Božidar Slapšak, **Promene prošlosti u društvu koje se menja**, *Republika*, broj 64/1993, (15.mart) str. 16.

³ Ivan Čolović, **Politika simbola**, *Biblioteka XX vek*, Beograd 2000, str. 18
ibid. str. 22